

Міжнародна міграція в системі соціально-економічної резильєнтності: механізми забезпечення міграційної безпеки*

Мульська Ольга Петрівна¹, Воронко Оксана Стефанівна²,
Мульський Василь Ярославович³

Опубліковано	Секція	УДК
09.08.2024	Економіка	331.556.4:658.36

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13294423>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Формування механізмів міграційної безпеки є тригером ефективного управління міграційними процесами, державної та регіональної міграційних політик, захисту національних інтересів і забезпечення соціально-економічної резильєнтності територій. Метою статті є побудова концептуальної моделі формування механізмів забезпечення міграційної безпеки в системі соціально-економічної резильєнтності території. Аргументовано, що модель формування механізмів міграційної безпеки передбачає управління міграційними процесами у проекції забезпечення їх обсягів в оптимальному діапазоні, перевищення якого має негативні наслідки для економічної системи. Виокремлено три блоки механізмів забезпечення міграційної безпеки – економічна безпека (деталізовані заходи щодо протидії зниженню ділової активності, погіршенням бізнес-середовища та зниження інвестиційної привабливості території), соціально-економічна резильєнтність (розвиток і нарощення конкурентоспроможності ринку праці; підвищення атрактивності та стимулювання інвестиційної діяльності підприємницького сектора; пролонгований моніторинг економічної та міграційної ситуації), економічне зростання (розширення факторів і збільшення ресурсів виробництва, покращення структури економіки тощо). Побудована концептуальна модель передбачає аналіз середовища (визначення геополітичних, соціально-економічних факторів впливу на міграцію, оцінка поточних і потенційних загроз), визначення цілей і завдань, розробка сценаріїв розвитку міграційної ситуації та виявлення впливу кожного з сценаріїв на національну безпеку, формування альтернативного планування соціально-економічної резильєнтності.

Ключові слова: міжнародна міграція, механізми, моделювання, політика, безпека, соціально-економічна резильєнтність, економічне зростання, територія.

* Стаття підготовлена у межах виконання НДР «Міграційна безпека як детермінанта соціально-економічної резильєнтності України: просторовий вимір» (номер державної реєстрації 0124U002049)

¹доктор економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник, Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>

²кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8235-611X>

³ здобувач третього освітньо-наукового рівня, спеціальність 051 – Економіка, Львівський торговельно-економічний університет, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8771-2388>

International migration in the system of socio-economic resilience: measures for ensuring migration security

Abstract. The formation of migration security mechanisms is a trigger for effective management of migration processes, state and regional migration policies, protection of national interests and ensuring the socio-economic resilience of territories. The aim of the article is to build a conceptual model of formation of mechanisms for ensuring migration security in the system of socio-economic resilience of the territory. It is argued that the model of formation of migration security mechanisms provides for the management of migration processes in the projection of ensuring their volumes in the optimal range, the excess of which has negative consequences for the economic system. Three blocks of mechanisms for ensuring migration security have been allocated: economic security (detailed measures to counteract the decline in business activity, deterioration of the business environment and reduction of investment attractiveness of the territory), socio-economic resilience (development and increase of competitiveness of the labor market; increase of attractiveness and stimulation of investment activity of the business sector; prolonged monitoring of the economic and migration situation), economic growth (expansion of factors and increase in production resources, improvement of the structure of the economy, etc.).

The conceptual model of the mechanism allows you to identify key components, identify interactions between elements, potential threats and ways to minimize risks. Therefore, the main elements of the conceptual modeling of migration security are the legal framework, optimal organizational structure, controlling, information systems, and social integration. The conceptual model of the mechanism provides for the analysis of the environment (identification of geopolitical, socio-economic factors influencing migration, assessment of current and potential threats), definition of goals and objectives, development of scenarios for the development of the migration situation and the impact of each of the scenarios on national security, selection of optimal solutions and formation of alternative planning of socio-economic resilience.

Keywords: international migration, mechanisms, modeling, policy, security, socio-economic resilience, economic growth, territory.

Вступ

Формування механізмів забезпечення міграційної безпеки – важливий етап реалізації політики соціально-економічного розвитку та резильєнтності в умовах нестабільності, кризи та поглиблення новітніх викликів. Етапи формування механізмів детерміновані ефективністю процесів планування і програмування розвитку територій, а етапи імплементації механізмів – організації і контролінгу. Екзистенційного значення набуває побудова комплексної політики регулювання міграції і забезпечення перебування обсягів міграційних процесів (наприклад, трудової, освітньої, стаціонарної) в оптимальних межах, які б не впливали на економічну безпеку, резильєнтність соціально-економічної системи та потенціал економічного зростання. Така політика є основою реалізації адаптивних механізмів забезпечення міграційної безпеки.

Процес формування механізмів забезпечення міграційної безпеки залежить від (1) диференціації міграційних ризиків і швидкості трансформації викликів у загрози; (2) мети, відповідних цілей і завдань, які визначають систему інструментів і засобів впливу на міграційні процеси або міграційне середовище; (3) ієрархії суб'єктів і їх можливостей впливати на об'єкти і предмети регулювання; (4) узгодження стратегії, тактик, принципів, функцій регулювання. Примітно, що саме якісне планування, ефективна та адаптивна реалізація механізмів визначають потенціал спроможності території забезпечувати виконання конкретних стратегічних завдань (національних,

регіональних, місцевих) і програм соціально-економічного розвитку, стійкості та безпеки.

Механізми забезпечення міграційної безпеки формуються і реалізуються в межах відповідної державної чи регіональної політики. У науковому дискурсі політика забезпечення міграційної безпеки ототожнюється з міграційною політикою або політикою регулювання міграційних процесів [1-5]. Так, у проекті Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України» державна міграційна політика визначається як «... цілеспрямована діяльність державних органів в сфері міграції, основана на національних інтересах України, що полягають у забезпеченні належного соціально-економічного, демографічного та політико-правового розвитку країни, прав і свобод людини і громадянина, національної безпеки та територіальної цілісності України» [6]. Відомі демографи О. Пуригіна і С. Сардак диференціювали систему інструментів за складом і суб'єктами регулювання, структурою міграції і джерелами мінімізації негативних наслідків [7]. Науковці ідентифікують міграційну політику як сукупність інституційних, організаційно-управлінських, економічних, фінансових та інших засобів регулювання міграційних процесів з врахуванням демографічної ситуації, тенденцій соціально-економічного розвитку територій, особливостей інституційного регулювання і нормативно-законодавчих норм. Плеяда окремих науковців переконані, що політика забезпечення міграційної безпеки – це багатокомпонентна система механізмів, реалізація яких спрямована на захист національних інтересів і громадян від можливих негативних наслідків міграційних процесів [8-10].

Особливості формування міграційних рефлексій, умови та причини, наслідки та ризики міграції достатньо комплексно вивчені та охарактеризовані ще в ранніх теоріях міграції. Саме у цих теоріях доведено, що міграція має соціально-економічну природу, вплив на обсяги якої можна здійснювати безпосередньо змінюючи соціально-економічне середовище територій. Однак, сучасні дослідження ідентифікували комплементарний і системний зв'язок міграційних процесів і середовища, тому згідно з новітніми економічними теоріями міграційна політика – це деталізовані інструменти регулювання міграції через вивчення впливу на неї середовища міграції (умовичинники, які спонукають або демотивують населення до зовнішньої міграції) [11]. Також міграційна політика трактується як система заходів і засобів впливу на кон'юнктуру ринку праці [12; 13], на соціальну сферу [14], розвиток громад та територій [15] та ін. з метою досягнення необхідних співвідношень щодо мігрантів та емігрантів, іммігрантів і корінного населення, зовнішніх мігрантів і населення країни загалом, а також за структурними ознаками населення у відповідних міграційних групах [16; 17; 18].

В умовах необхідності формування форсайту соціально-економічного розвитку та виявлення впливу міграції на соціально-економічну резильєнтність країни особливої прикладної цінності набуває стратегічний підхід до формування політики забезпечення міграційної безпеки. Так, на основі прогнозних міграційних даних, демографічного стану та економічних тенденцій розвитку, політика забезпечення міграційної безпеки розглядається як інструмент впливу на обсяги міграційних процесів задля забезпечення демографічної стійкості, зокрема оптимальної чисельності та структури населення, які відповідають економічним потребам країни [19; 20; 21].

Економічна система не може бути єдиним бенефіціаром міграційної політики, оскільки міграційні наслідки є багатофункціональні та корелюють з параметрами розвитку усіх секторів економіки та сфер суспільного життя. Так, О. Риндзак розглядає міграційну політику як діяльність органів державної і місцевої влади, спрямовану на реалізацію міграційних пріоритетів, гармонізацію індивідуальних і суспільних інтересів

[22, с. 30]. Відтак, згідно такого підходу міграційна політика передбачає врахування трирівневих інтересів – національних, регіональних, індивідуальних.

У багатьох наукових дослідженнях, присвячених формуванню і реалізації політики забезпечення міграційної безпеки, значна увага фокусується на інституційному підході, згідно якого міграційна політика розглядається як сфера дво- та багатосторонніх угод та інших нормативно-правових актів, що регулюють правила переміщення людей у межах міграційної системи чи мережі. Так, К. Шиманська на основі результатів дослідження ефективності реалізації міграційної політики та міграційної системи окремих країн Африки [23] довела, що на основі спільної політики двох або більше країн у сфері регулювання міграційних процесів з відповідною адаптацією на рівні внутрішнього законодавства, реалізується загальна стратегія розвитку та вирішення комплексу міграційних проблем.

Примітно, що О. Малиновська міграційну політику не узагальнює зі зовнішніми відносинами країн, а трактує як поєднання аспектів міжнародного права та відносин, внутрішнього законодавства та регулюючих норм щодо забезпечення соціального захисту та уникнення негативних наслідків для економіки країни донора людських ресурсів [24, с. 68]. Вчена переконана, що міграційна політика є самостійним напрямом економічної політики, ціллю якої, з одного боку, є управління внутрішніми, еміграційними та імміграційними процесами, та контроль за розвитком міграційного середовища, з іншого боку.

Метою статті є побудова концептуальної моделі формування механізмів забезпечення міграційної безпеки в системі соціально-економічної резильєнтності території.

Методологічний апарат дослідження становлять загальнонаукові методи пізнання (діалектичний, наукової індукції й дедукції, системний, порівняння і синтезу) і спеціальні методи (структурного, компаративного оцінювання).

Результати

Забезпечення міграційної безпеки в системі соціально-економічної стійкості території має комплементарне методичне та прикладне сутнісне значення, що пов'язано з унікальними характеристиками міграційних процесів як об'єкта регулювання (наприклад, обсяги, динаміка, ризики для структурної трансформації економіки, міграційні трансферти, підприємницький капітал); варіативністю взаємозв'язків між структурними характеристиками міграції і параметрами економічної безпеки, резильєнтності та розвитку.

У рамках міграційної політики питання впливу міграції на економічну систему не є комплексні, динамічні та багатовимірні. У системі державної політики управління міграційними процесами міграційна безпека регулюється у проекції розвитку національної економіки або забезпечення економічної стійкості. Натомість, політика міграційної безпеки передбачає управління міграційними процесами таким чином, щоб їх обсяги перебували в оптимальному діапазоні, перевищення якого має негативні наслідки для економічної системи та національної безпеки. Зокрема, доцільно виділити три блоки механізмів забезпечення міграційної безпеки – (1) економічна безпека, (2) соціально-економічна резильєнтність, (3) економічне зростання.

Механізми забезпечення міграційної безпеки в межах блоку «Економічна безпека» включають деталізовані заходи щодо протидії зниженню ділової активності та інвестиційної привабливості території як результат макроекономічних шоків, погіршенню бізнес-середовища та ін. Сукупність таких інструментів спрямована на регулювання тиску на соціальну систему та інфраструктуру, формування збалансованого ринку праці, усунення демографічних дисбалансів, зменшення

соціальної нерівності, а також збереження людських ресурсів, розвитку людського капіталу, стабілізації фінансової системи.

Основними цілями формування і реалізації механізмів міграційної безпеки у блоці «Соціально-економічна резильєнтність» є максимально ефективне використання потенціалу міграції задля та забезпечення стійкості соціально-економічної системи. Механізми регулювання міграційних потоків спрямовані на забезпечення економічної стабільності через: розвиток і нарощення конкурентоспроможності ринку праці (залучення робочої сили з високою кваліфікацією та необхідними професійними навичками; визначення і заповнення дефіциту робочої сили в певних галузях або регіонах; реагування на «кадровий голод» як наслідок зовнішньої міграції у залежності від потреб ринку праці; приваблення висококваліфікованих фахівців); підвищення атрактивності та стимулювання інвестиційної діяльності підприємницького сектора (створення нових робочих місць, надання пільг і різних форм підтримки для підприємців-мігрантів); запобігання нелегальній міграції (посилення контролю на кордонах для зменшення нелегального переміщення людей, введення суворих покарань за нелегальне працевлаштування); адаптація регіональної економічної політики до ринкових турбулентностей; пролонгований моніторинг економічної ситуації та адаптація міграційної політики відповідно до нових викликів і можливостей.

Механізми забезпечення міграційної безпеки у блоці «Економічне зростання» спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економічної системи, розширення факторів і збільшення ресурсів виробництва (капітал, праця, інновації, технології, нематеріальні активи, підприємницькі здібності, бізнес-моделі), покращення структури економіки через розвиток високотехнологічних галузей, секторів зі значною доданою вартістю і продуктивних сфер, розробка раціональних балансів між приватним і публічним, комерційним і неприбутковим секторами. Зменшення регіональних диспропорцій, оптимізація темпів демовітворювальних процесів умовах міграційної кризи є тригерами економічного розвитку, нарощення потенціалу економічного відродження, зменшення наслідків економічної стагнації.

Систематизація наукових підходів щодо формування механізмів забезпечення міграційної безпеки як інструментів регулювання, зокрема забезпечення керованого перебігу міграційних процесів, дозволила побудувати концептуальну модель механізмів у проекції їх здатності гарантувати динамічну стійкість соціально-економічної системи (рис. 1). Згідно авторського трактування механізмами забезпечення міграційної безпеки є заходи державних і місцевих органів влади щодо здійснення впливу на міграцію, її обсяги та структурні характеристики задля мінімізації їх негативних наслідків на безпеку, стійкість та розвиток соціально-економічної системи. Примітно, що поточні механізми забезпечення міграційної безпеки спрямовані на регулювання міграції у проекції забезпечення економічної безпеки, середньострокової дії механізми – соціально-економічної стійкості, а довготермінові механізми – економічного розвитку. Диференціація механізмів передбачає деталізацію функцій і принципів, методів і засобів реалізації державної та регіональної міграційної та економічної політик, а також можливостей використання потенціалу міграції, забезпечення її керованості у векторі «безпека-стійкість-економічне зростання».

Варто відзначити, що процес реалізації механізмів міграційної безпеки залежить від окремих елементів базису, зокрема це: (1) законодавче регулювання (закони та нормативно-правові акти щодо регулювання міграційних процесів, у т.ч. імміграційні кодекси, правові акти, що визначають права та обов'язки мігрантів, а також правила контролю за міграційними потоками); (2) контролінг (контроль та моніторинг) (бази даних, системи електронної ідентифікації тощо); (3) міжнародне співробітництво (співпраця між країнами та міжнародними організаціями задля обміну інформацією,

спільного реагування на міграційні виклики та координації зусиль у сфері безпеки); (4) HR-менеджмент (навчання, підвищення кваліфікації фахівців прикордонних і міграційних служб); (5) аналіз ризиків та побудова форсайтів (продовжена реалізація ризик-менеджменту, формування стратегій для мінімізації наслідків, прогнозування можливих загроз та підготовку до можливих сценаріїв розвитку ситуації); (6) соціально-правова забезпеченість мігрантів (надання правової допомоги та соціальної підтримки мігрантам, що знаходяться в складних ситуаціях або є жертвами експлуатації, для забезпечення їхніх прав та інтеграції в суспільство). Конфігурація цих елементів формує базис для реалізації механізмів, комплексної системи забезпечення міграційної безпеки, що сприяє ефективному управлінню міграційними процесами та захисту національних та інтересів мігрантів.

Резюмуємо, що в сфері державного чи регіонального регулювання міграційних процесів поняття механізмів, структури їх базових елементів є перманентними. Водночас на науковому фронті існує багато трактувань і підходів до структуризації механізмів регулювання, управління чи оптимізації міграційних процесів, які диференційовані за змістом, формами, періодами реалізації, складністю і зв'язками відповідних елементів. Так, класичний підхід до побудови механізмів забезпечення міграційної безпеки ґрунтується на усталеній системі інструментів (інституційний, економічний, організаційний, управлінський, соціальний, інформаційний, суспільно-психологічний, ринковий підходи), які широко використовуються у регулюванні міграції в цілому чи окремих її характеристик і проявів. Відтак, у залежності від, з однієї сторони, потреби в характері (становлення законодавчих норм, стимулювання економічних агентів до певної поведінки, побудови системи органів управління міграцією, поінформування населення чи коригування суспільної ідеології тощо) врегулювання міграційної проблеми (зменшення обсягів, інтенсивності, швидкості перебігу міграційних процесів), а, з іншої, – проблематики функціонування міграційної сфери (правові, господарсько-економічні відносини, моніторинг, облік і контроль, відсутність чи неповнота даних та ін.) державними чи регіональними органами влади обирається відповідний механізм забезпечення міграційної безпеки, їх поєднання або послідовна чи паралельна реалізація.

Представниця Львівської школи регіоналістики, М. Біль, на основі численних міграційних досліджень аргументувала необхідність удосконалення класичного підходу до формування механізмів забезпечення міграційної безпеки, розширивши перелік такими механізмами, як обмежувачі (різного роду заборони щодо в'їзду на територію країни або виїзду з країни), консервуючі (спрямовані на регулювання умов або середовища міграції) та стимулюючі (застосування заходів-стимулів для переміщень населення) [5, с.302; 25]. Підхід має важливий теоретико-методичний зміст у сучасній міграціології і прикладну цінність у тому, що запропоновані механізми є допоміжними, їх дія та ефективність посилюється тоді, коли вони реалізуються паралельно з усталеною системою інструментів регулювання міграційних процесів особливо в умовах соціально-економічної нестабільності. Примітно, що інші представники цієї школи (Т. Васильців, О. Левицька, І. Бараняк) актуалізували необхідність доповнення системи механізмів забезпечення міграційної безпеки двома критеріальними ознаками – напрям регулюючого впливу (механізми реверсного, аверсного міграційного руху), трансформація міграційного середовища [3].

Рис. 1. Формування механізмів забезпечення міграційної безпеки в системі «безпека-резильєнтність-зростання»: концептуальна модель

Джерело: авторська розробка

Численні наукові дослідження присвячені обґрунтуванню механізмів державної політики, спрямованих на протидію і регулювання нелегальної міграції. Ці питання особливо актуальні в контексті можливості виявлення нових і нестандартних підходів

до формування і реалізації механізмів забезпечення міграційної безпеки. Так, О. Палагнюк аргументує механізми регулювання нелегальної міграції як сукупність нормативно-правових, організаційно-структурних та організаційно-правових інструментів [26]. Окреслені механізми регулювання нелегальної міграції як елементи міграційної безпеки не доцільно виділяти в окрему класифікаційну категорію, оскільки їх прикладна цінність нівелюється. Такий недолік можна виправити за умови реалізації механізмів одночасно з інструментами регулювання еміграційних процесів.

У значній кількості наукових досліджень щодо міграційної безпеки та підходів до управління міграцією дефініція «механізми» часто використовується у контексті напрямів впливу державними чи регіональними органами влади на інтенсивність і масштаби міграційних процесів. Така семантика поняття механізмів зменшує їх практичну значущість для реалізації органами влади. Механізми мають чітку мету, цілі у т.ч. підцілі, завдання та етапи, реалізація яких передбачає застосування системи інструментів і сукупності заходів відповідним інституціями. Варто відзначити, що відсутні дослідження, дорожні карти та методичні розробки щодо реалізації цих механізмів із деталізацією заходів, обґрунтування інституційного та організаційного підходу до імплементації кожного окресленого механізму. Такі прогалини посилюють і методичним вакуумом щодо фінансового забезпечення застосування інструментів, пошуку інвестиційних та організаційно-управлінських ресурсів, побудови методики контролю ефективності реалізації відповідних засобів.

Примітно, що фінансове регулювання є базисом державного регулювання економіки, важливою частиною міграційної політики держави та її регіонів, екзистенційним інструментом впливу на соціально-економічний розвиток і резильєнтність територій. Необхідність державного фінансового регулювання актуалізується через наростаючі сучасні економічні закономірності, збільшення забезпеченості суспільних потреб фінансовими ресурсами, оскільки ринкові механізми не спроможні їх задовольнити (це соціальні програми підтримки населення, соціальне забезпечення мігрантів тощо). Встановлення чітких цілей реалізації фінансових інструментів дозволяє досягти збалансованого перерозподілу фінансових ресурсів у суспільстві та забезпечити відповідний рівень задоволення суспільних потреб.

Таким чином, ситуація інтенсифікації міграційних процесів чи поглиблення міграційної кризи вимагають формування нових механізмів забезпечення міграційної безпеки або побудови трирівневої стратегії міграційної безпеки, пріоритетами якої є: стримування темпів еміграційних процесів, забезпечення дотримання інтересів мігрантів за кордоном та іноземців у приймаючій країні, сприяння поверненню мігрантів, що виїхали раніше, збільшення ефекту від застосування людського капіталу мігрантів, створення умов для ефективного використання праці тимчасових висококваліфікованих працівників з-за кордону в інтересах національної економіки, розвиток ринку міграційного капіталу.

Фінансові механізми забезпечення міграційної безпеки визначають вплив території на економічні та соціальні процеси через перерозподіл фінансових ресурсів між різними сегментами ринку для запобігання можливих або усунення існуючих диспропорцій, забезпечення макроекономічної рівноваги та соціально-економічної резильєнтності. Механізми фінансового регулювання, на відміну від адміністративно-правових, опосередковано впливають на міграційні процеси через соціальні стандарти та міграційні трансферти. Вони спрямовані на ефективне використання міграційного капіталу, розвиток ринку капіталу, у т.ч. міграційного, зменшення ризиків і негативних наслідків фінансово-економічної кризи, забезпечення соціально-економічної резильєнтності території та економічного зростання країни загалом. Такі тенденції

зумовлюють необхідність формування нової класифікаційної ознаки механізмів забезпечення міграційної безпеки – управлінням міграційними трансфертами.

Використання механізмів для управління міграційними трансфертами дозволяє не тільки контролювати їх обсяги та активність, а й впливати на їх структурні характеристики. Наприклад, держава чи регіон може стимулювати збільшення обсягів фінансових трансфертів, які згодом перетворюються на внутрішні інвестиції, банківські вклади, а також засоби фінансування різних соціальних потреб мігрантів, домогосподарств чи місцевої економіки загалом. Це можуть бути поточні витрати та інвестиції довгострокового характеру.

Результати численних наукових досліджень довели, що фінансові механізми забезпечення міграційної безпеки (управління міграційними трансфертами) мають значний вплив на соціально-економічну стійкість території, процеси оптимізації структури економіки, темпи економічного зростання на локальному рівні. Збільшення обсягів міграційних трансфертів веде до розширення внутрішнього ринку та підвищення його місткості. Крім того, це покращує фінансові можливості банківської системи, збільшуючи обсяги доступних ресурсів для кредитування та інвестування. Таким чином, міграційні трансферти стають важливим фактором економічного розвитку та стабільності.

У науковому дискурсі не має єдиної узгодженої позиції щодо впливу митно-фіскальних механізмів на міграційні процеси, міграційну безпеку чи ринок міграційного капіталу. Контраверсійний вплив виявлено на обсяги міграційних трансфертів через застосування пільгових режимів оподаткування [27], реверсний вплив на процеси нарощення міграційного капіталу (наприклад, при підвищенні рівня оподаткування, введенні нових податків, зборів [28]). Висока вартість, складність проходження візових процедур може слугуватиме додатковим фінансово-митним механізмом регулювання окремих міграційних процесів, а жорсткість його застосування – засобом забезпечення міграційної безпеки.

У дослідженнях проблем державного регулювання міграційних процесів виділяють переважно два види механізмів: стратегічні та тактичні. Стратегічні механізми орієнтовані на комплексний системний вплив на економічні процеси та явища, включають інструменти пролонгованої дії з великим вмістом економічного характеру регулювання, впровадження яких закладає основу для структурних змін і реформ, що матимуть довгострокові наслідки як для стійкості соціально-економічної системи, так і для міграційної безпеки. Натомість, тактичні механізми спрямовані на досягнення короткострокових змін і тенденцій, володіють локальним характером дії і характеризуються переважно адміністративним та організаційним впливом.

Умови нестабільності та ринкових турбулентностей викликають потребу в формуванні і реалізації антикризових механізмів регулювання міграційних процесів. Такі механізми характеризуються швидким впливом, великою кількістю заходів, які мають властивість адаптації до поточної ситуації, системними змінами, орієнтованих на соціально-економічне відродження, а, відтак, відновлення соціально-економічної стійкості, покращення бізнес-середовища, реформування галузей, створення умов для виходу з кризового стану місцевої економіки або країни загалом.

Важливе прикладне значення повної класифікації механізмів забезпечення міграційної безпеки полягає у тому, що вона гарантує гнучкість і варіативність державної та регіональної політики регулювання міграційними процесами. Відповідні інституції управління отримують можливість обрати певну конфігурацію механізмів, яка забезпечить належну ефективність та доступність, враховуючи наявне ресурсне забезпечення. Відтак, включення класифікаційної ознаки ресурсного забезпечення до

класичних підходів механізмів дозволить підвищити ефективність реалізації інструментів регулювання міграції в умовах значної ресурсної диференціації територій.

Примітно, що ефективність реалізації механізмів забезпечення міграційної безпеки залежить як від умов застосування фінансових ресурсів, так і від темпів розвитку людського капіталу. Водночас, у наукових дослідженнях не підтверджена теза, що механізми з нижчим очікуваним рівнем ефективності мають менший потенціал для реалізації. Щоб досягти балансу між витратами та ефективністю механізмів, важливо знайти смарторієнтований підхід до поєднання дієвих і результативних механізмів з двох боків. Це дозволить забезпечити легалізацію відносин і досягти непрямого або прихованого впливу на перебіг і наслідки міграційних процесів. Необхідно також врахувати можливість застосування механізмів управління міграційними процесами, які можуть мати синергетичні, контраверсійні, комплексні або точкові ефекти.

Висновки

Формування механізмів міграційної безпеки є тригером ефективного управління міграційними процесами, державної та регіональної міграційних політик, захисту національних інтересів і забезпечення соціально-економічної резильєнтності територій. Концептуальна модель механізму дозволяє ідентифікувати ключові компоненти, виявити взаємодії між елементами, потенційні загрози та шляхи мінімізації ризиків. Відтак, основними елементами концептуального моделювання міграційної безпеки є правова база, оптимальна організаційна структура (інституції, відповідальні за реалізацію міграційної політики, координація, розподіл повноважень), контролінг (міграційні процедури, системи реєстрації та моніторингу мігрантів, митний контроль), інформаційні системи (формування баз даних, інтегровані інформаційні системи для обміну даними між різними відомствами, аналітичні системи для оцінки ризиків і прогнозування міграційних потоків), соціальна інтеграція. Концептуальна модель механізму передбачає аналіз середовища (визначення геополітичних, соціально-економічних факторів впливу на міграцію, оцінка поточних і потенційних загроз), визначення цілей і завдань, розробка сценаріїв розвитку міграційної ситуації та впливу кожного з сценаріїв на національну безпеку, вибір оптимальних рішень і формування альтернативного планування соціально-економічної резильєнтності.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі доцільно зосередити на побудові методики оцінювання комплементарного зв'язку міграційних процесів і соціально-економічної резильєнтності територій.

Список використаних джерел

1. Майданік І.П. Темпоральні характеристики зовнішньої трудової міграції в Україні / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К. 2020. 255 с.
2. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. К., 2018. 396 с.
3. Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів, 2021. 293 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20210002.pdf>
4. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. 263 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf>

5. Біль М. М. Просторова мобільність населення: теорія, методологія, практика / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів: ПАІС, 2018. 392 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180008.pdf>
6. Про основні засади державної міграційної політики України. Проект закону України № 3158 від 16.09.2008 р. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF2F000A.html.
7. Пуригіна О., Сардак С. Міжнародна міграція: навч. посібник. Д. : Вид-во ДНУ, 2009. 352 с.
8. Варналій З.С., Васильців Т.Г., Левицька О.О. Міграційна безпека держави як основа збереження та розвитку інтелектуального капіталу економіки України. Економіка України. 2022. 9(730), 3-20. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003>
9. Levytska, O., Mulska, O., Shushkova, Y., Ivaniuk, U., Vasylytsiv, T., Krupin, V., Ivanova, L. Modelling the impact of emigration upon social and economic development of the Carpathian region of Ukraine. Bulletin of Geography. Socio-economic Series, 2022, 57(57), 141-154. DOI: <http://doi.org/10.12775/bgss-2022-0028>
10. Levytska, O. Border Migration Processes in Ukraine: Developing Responses to Emerging Vulnerabilities. Migration Letters, 2022, 19(2), 159-170. DOI: <https://doi.org/10.33182/ml.v19i2.1614>
11. Лібанова Е. М. Зовнішня трудова міграція українців: масштаби, причини, наслідки. Демографія та соціальна економіка. 2018. № 2 (33). С. 11–26.
12. Шапоренко О. І. Державна міграційна політика: шляхи регулювання та принципи. Право та державне управління, 2019. Т. 2. № 2 (35). С. 252-257.
13. Vasylytsiv T., Levytska O., Shushkova Yu., Voronko O., Kohut M. Competitiveness of regional labor markets as a determinant of international migration: A nexus empirical study. Problems and Perspectives in Management, 2023, 21(4), 678-695. doi:10.21511/ppm.21(4).2023.51
14. Павлів-Самоїл Н. Міграційна політика: необхідність взаємозалежного стратегічного та ситуативного управління. National Juridical Journal, 2019. № 3. С. 29-32.
15. Чайковський Ю. В. Міжнародна міграція та внутрішня безпека держави. Правова держава, 2019. № 33. С. 173-178.
16. Vasylytsiv T., Lupak R., Mulska O., Levytska O., Baranyak I. Youth migration during war: Triggers of positive aspirations and preservation of human resources in Ukraine. Problems and Perspectives in Management, 2024, 22(2), 627-641. doi:10.21511/ppm.22(2).2024.49
17. Voznyak H., Mulska O., Bil M. Migration aspirations of territory population: A case study of Ukraine. Problems and Perspectives in Management, 2021, 19(2), 217-231. doi:10.21511/ppm.19(2).2021.18
18. Lupak, R., Mizyuk, B., Zaychenko, V., Kunytska-Iliash, M., & Vasylytsiv, T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal, 2022. Vol. 8(1), 70-88. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.04>
19. Муц Луай Файсал. Формування та реалізація державної міграційної політики: монографія. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. 418 с.;
20. Лібанова Е. М. Вплив зовнішньої міграції на соціально-економічний розвиток України. Економіка України, 1993. № 8. С. 76-80.;
21. Костенко В. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. Актуальні проблеми політики, 2015. Вип. 54. С. 106-114.

22. Риндзак О. Т. Міграційна політика в Україні: виклики та інтеграційні перспективи : монографія. Львів : Каменяр, 2019. 422 с.
23. Шиманська К. В. Міграційна політика економічного співтовариства країн західної Африки (ECOWAS). Причорноморські економічні студії, 2017. Вип. 19. С. 18-23.
24. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К. : НІСД, 2018. 472 с.
25. Біль М. М., Махонюк О. В., Мульська О. П., Бараняк І. Є., Карп'як М. О. Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: електрон. науково-аналітична доповідь / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2022. 72 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220035.pdf>
26. Палагнюк О. Аналіз механізмів державного регулювання нелегальної міграції в Україні у працях сучасних дослідників. Державне управління та місцеве самоврядування, 2014. Вип. 1 (20). С. 83-92.
27. Vasylytsiv T., Mulska O., Osinska O., Makhonyuk O. Social and economic development of Ukraine: Modelling the migration factor impact. Economics and Business Review, 2022. Vol. 8 (22), No. 3, 27-58. DOI: 10.18559/ebr.2022.3.
28. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і громад України в умовах нестабільності: погляд крізь призму поведінкової економіки: монографія / за ред. Возняк Г.В. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2023. 557 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20230002.pdf>